

El concepte d'inseguretat lingüística i la seva utilitat per als processos de planificació lingüística

JOSEP M. BALDAQUÍ ESCANDELL
Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana
Universitat d'Alacant

1. REFLEXIONS SOBRE EL CONCEPTE D'INSEGURETAT LINGÜÍSTICA (IL)

Què és la inseguretat lingüística? Què entenem per inseguretat lingüística? En una enquesta que hem realitzat entre ensenyants, la idea que s'expressa amb més freqüència, el concepte «intuïtiu» que se'n sol tenir està relacionat amb la manca de confiança, la incomoditat o l'ansietat que s'experimenta per haver d'utilitzar una llengua de la qual no es té una competència suficient. Aquest sentit habitual del terme no es correspon amb la conceptualització que se'n fa des de la sociolingüística.

El concepte d'IL apareix en el discurs sociolingüístic a partir dels treballs de William Labov (1966) realitzats dins del marc teòric del variacionisme. Inicialment el terme apareix amb un sentit molt concret, però posteriorment va eixamplar el significat amb noves propostes que provenien, sobretot, de l'àmbit de la sociolingüística francòfona. Evitarem explicar tot el recorregut que ha fet el concepte d'IL des dels orígens a l'actualitat, perquè ja ens hi hem referit en altres llocs (Baldaquí, 2009a), i ens centrarem en la situació actual, en què des de la sociolingüística es parla de tres classes diferents i complementàries d'IL.

En primer lloc, hi ha la proposta original de William Labov (1966) que descriu la IL com la distància que hi ha entre les formes lingüístiques que els parlants perceben com a més prestigioses i aquelles que utilitzen habitualment. La concordança entre les formes lingüístiques utilitzades i les valorades com a més prestigioses implica seguretat lingüística i la discordança, inseguretat. Vista així, la IL és una mesura de la consciència del prestigi lingüístic que tenen els parlants en relació amb els seus propis usos. Un parlant insegur segons aquesta definició es correspondria amb una persona que, per exemple, digués: «Jo dic *gavinet*, però s'ha

de dir *ganivet*». Aquesta conceptualització inicial de la IL ha estat anomenada posteriorment *inseguretat lingüística formal*, per a diferenciar-la de les altres modalitats d'IL que s'han proposat.

En segon lloc, tindriem la inseguretat en l'*estatus*, concepte que devem principalment a Louis-Jean Calvet (1999).¹ La IL en l'estatus s'ha definit com el resultat de la valoració negativa que el parlant realitza de l'estatus de la llengua o la varietat que utilitza en comparació amb l'estatus d'una altra llengua o varietat. En aquesta modalitat de la IL, els parlants valorarien que la seva manera de parlar és menys valuosa o menys prestigiosa que altres llengües o varietats lingüístiques. Un hipotètic parlant amb inseguretat en l'estatus podria dir coses com: «parlar en castellà és més fi que parlar en valencià» o «el valencià de Petrer és pitjor que el de Gandia». Aquests exemples ens mostren que la inseguretat en l'estatus té un origen social i pot interioritzar-se com a normes d'ús lingüístic que són restrictives per a la llengua minoritzada.

La tercera modalitat de la IL, la formulació de la qual devem també, sobretot, a Louis-Jean Calvet (1999), és la inseguretat deguda a factors d'identitat. En aquest cas, el sentiment d'inseguretat apareix perquè la llengua o la varietat que utilitza un parlant no es correspon amb la que és pròpia de la comunitat de la qual el parlant sent que forma o que hauria de formar part. Per tant, estaria relacionada amb la funció que té la llengua com a element que configura la identitat de la comunitat que la utilitza i amb la necessitat que té l'individu de formar part d'una comunitat.

En la nostra opinió, a les modalitats d'IL que acabem d'esmentar caldria afegir aquell sentit més «intuïtiu» de la IL que, com hem vist, sol aparèixer, en primer lloc, en preguntar als parlants què entenen per IL. Per tant, pensem que una teoria ampliada de la IL hauria de tenir en compte, també, aquella que es produeix per l'existència de déficits en la competència comunicativa dels parlants.

Totes aquestes modalitats d'IL afecten àmbits diferents de l'actuació lingüística dels parlants i tenen també graus de concreció o d'abstracció diferents. En alguns casos, són fenòmens intralingüístics, que afecten variants o varietats diferents dins d'una mateixa llengua i, en d'altres, poden ser tant intralingüístics com interlingüístics i, per tant, podríem parlar d'una *inseguretat bilingüística* o *multilingüística*.²

A partir del que hem exposat i de les nostres reflexions sobre el concepte, pensem que les diverses modalitats de la IL es poden representar en un esquema

1. Si bé n'hi ha precedents en l'obra d'altres sociolingüistes francesos, com ara Bretegnier (1996) o Calvet mateix (1996).

2. Aude Bretegnier (1996) i Louis-Jean Calvet (1996) són els primers a suggerir «la possibilité d'une insécurité "bi-linguistique"» (Bretegnier, 1996, p. 916) o que «l'insécurité peut aussi résulter de rapports que j'appellerai interlinguistiques, entre des langues différentes, et elle est alors le produit du plurilingüisme» (Calvet, 1996, p. 21-22).

com el que presentem a continuació (figura 1), encara que som conscients que es tracta d'una simplificació d'un conjunt de fenòmens interrelacionats que, per la seva complexitat, són difícils de representar gràficament d'una manera exacta:

INTRALINGÜÍSTICA		INTRALINGÜÍSTICA o INTERLINGÜÍSTICA	
Inseguretat lingüística en la competència	Inseguretat lingüística formal	Inseguretat lingüística en l'estatus	Inseguretat lingüística en la identitat
←-----		-----→	
+ Concreta + Objectiva + Personal + Lingüística		+ Abstracta + Subjectiva + Grupal + Social	

FIGURA 1

La forma més bàsica i concreta de la IL seria aquella que té l'origen en la manca de competència comunicativa del parlant, entesa com a dèficits de coneixement del codi i de les seues regles pragmàtiques de funcionament, que impedeixen a l'usuari sentir-se còmode i segur en l'ús de la llengua. Hem col·locat la inseguretat originada per la manca de competència comunicativa a l'esquerra del nostre esquema per a remarcar que té un caràcter bàsic, inicial, i també pel seu grau més gran de concreció. De fet, és, com hem vist, el sentit primer que se sol atribuir al terme *inseguretat lingüística*.

Aquesta modalitat de la inseguretat és únicament intralingüística, ja que fa referència als dèficits de competència en una llengua determinada. En tot cas, la inseguretat per manca de competència lingüística pot aparèixer tant per manca de domini de la segona llengua que s'està aprenent com també per dèficits de competència en la producció d'un determinat tipus de discurs, i en aquest darrer cas pot afectar tant els nous parlants d'una llengua com també les persones que no han desenvolupat una competència equilibrada i completa en la seva pròpia llengua.

En la segona cel·la de l'esquema hem col·locat la IL formal o laboviana. Si bé és també un fenomen bastant concret, el grau de concreció és inferior al que trobem en el cas anterior, ja que l'avaluació del prestigi d'unes determinades formes lingüístiques respecte d'unes altres implica un cert grau de subjectivitat i d'abstracció per part dels parlants.

Per tal que aparegui la IL formal, cal que hi hagi prèviament un grau suficient de competència lingüística. Les nostres investigacions demostren que els joves que tenen menys competència lingüística en llengua catalana són també els que hi expressen un grau inferior d'inseguretat formal. Per contra, els joves que tenen una competència millor en aquesta llengua són també els que hi manifesten més IL formal, que s'ha d'entendre com una consciència més gran de les normes del

prestigi lingüístic, la qual només és possible quan s'ha adquirit prèviament una competència lingüística i pragmàtica suficient (Baldaquí, 2006 i 2009b; Baldaquí *et al.*, 2010).

La IL formal és un fenomen intralingüístic, però fem notar que de vegades és el resultat de la comparació entre variants lingüístiques procedents de varietats —geogràfiques o socials— diferents d'una mateixa llengua. Seria el cas, per exemple, d'un parlant lleidatà que valorés com a més prestigioses algunes variants lingüístiques del català central en oposició a les pròpies.

La tercera casella del nostre esquema correspon a la IL en l'estatus. És un tipus d'inseguretat que pot ser tant intralingüística com interlingüística. La inseguretat en l'estatus entre varietats d'una mateixa llengua (intralingüística) pot tenir relació amb la inseguretat formal. Pensem, per exemple, en un hipotètic parlant que digués: «A Crevillent parlem pitjor que a Alcoi». Aquest parlant, a més d'expressar una inferioritat en l'estatus de la seva varietat del català respecte de la d'una altra localitat, que percep com a superior, està emetent, també, un judici de valor sobre la qualitat de la seva varietat respecte d'una altra. Així, aquest mateix parlant podria explicar la «inferioritat» de la seva varietat amb arguments com ara «nosaltres diem *mançana* i ells diuen *poma*», expressió que es relacionaria clarament amb la inseguretat lingüística formal. En canvi, quan la inseguretat en l'estatus es produeix entre llengües diferents (interlingüística), la possible relació entre la inseguretat formal i la inseguretat en l'estatus desapareix.

En qualsevol cas, i malgrat la relació que pot haver-hi entre la inseguretat formal i la inseguretat en l'estatus, hem de tenir present que l'estatus d'una llengua o d'una varietat lingüística ve determinat, principalment, per factors de caràcter social, entre els quals en destaquem tres: l'estatus socioeconòmic del grup etnolingüístic que utilitza la llengua (o la varietat), el capital cultural que vehicula la llengua (o la varietat) i el suport institucional que rep (Giles, Bourhis i Taylor, 1977). Per tant, hem deixat de moure'ns en l'àmbit de la sociolingüística en sentit estricte i hem passat a l'àmbit de la sociologia del llenguatge.

Una altra consideració és que a aquesta modalitat de la IL correspon un grau d'abstracció superior que a la inseguretat formal, ja que no es tracta d'avaluar el prestigi de variants lingüístiques concretes, sinó d'una valoració més general del prestigi de tota una varietat o de tota una llengua, que sempre es fa amb relació al prestigi percebut d'una altra varietat o llengua.

Fixem-nos que, conforme avancem cap a la part dreta de l'esquema, ens movem des de fenòmens que són bàsicament lingüístics a d'altres que no ho són en sentit estricte i que tenen, cada vegada més, un clar component social. I, paral·lelament, anem des de fenòmens més concrets a d'altres que tenen un caràcter més subjectiu i abstracte, ja que depenen, sobretot, de la percepció que tenen els parlants dels factors socials que condicionen l'ús de les llengües.

Finalment, en la part de la dreta de l'esquema hem col·locat la IL en la identitat, que hem definit com el sentiment d'inseguretat en l'ús de la llengua que es produeix perquè el parlant utilitza una llengua o varietat que no es correspon amb la que és pròpia de la comunitat de la qual el parlant sent que forma o hauria de formar part.

Si ens referim a varietats lingüístiques de la mateixa llengua, el fenomen sol produir-se quan la varietat parlada per l'usuari no es correspon amb una altra varietat de la mateixa llengua parlada per la comunitat en la qual vol integrar-se. Seria el cas hipotètic d'un valencià que es trasllada a viure a Barcelona i sent que la seva varietat geolectal d'origen no correspon amb la de la ciutat en què resideix i de la qual intenta formar part. Ara i adés és identificat com a foraster, amb expressions com, per exemple, «vostè deu ser valencià», que produeixen a qui les escolta una certa sensació d'incomoditat, de sentir-se assenyalat com a estrany. De tota manera, aquests casos solen resoldre's de manera natural i poc traumàtica a mesura que el parlant adopta gradualment trets de la varietat del nou lloc de residència.

El fenomen és molt diferent quan afecta llengües diferents i no varietats d'una mateixa llengua. En el nostre entorn, aquest tipus d'IL sol produir-se quan el parlant abandona la llengua minoritzada i passa a utilitzar la llengua dominant en el context. Aquests canvis solen justificar-se per una valoració negativa de l'estatus de la llengua minoritzada, cosa que ens indica una connexió entre la IL que té l'origen en l'estatus de les llengües i la IL que té l'origen en la identitat dels parlants.

També ens sembla evident que quan la IL identitària es produeix entre varietats d'una mateixa llengua, el fenomen no té la mateixa intensitat que el sentiment de culpabilitat, de deslleialtat o d'autoodi que pot generar-se pel fet d'abandonar la llengua de la pròpia comunitat, fenomen habitual en els processos d'interrupció de la transmissió lingüística intergeneracional. Fixem-nos que quan arribem a aquest punt, el fenomen de la IL no pertany únicament al camp de la sociolingüística o la sociologia del llenguatge, sinó que ens trobem dins de l'àmbit de la psicologia social del llenguatge.

Fins ací, hem aportat algunes reflexions sobre la IL, bàsicament una anàlisi de les relacions que, segons el nostre parer, hi ha entre les diferents modalitats de la inseguretat, i hem introduït la proposta d'incloure dins d'aquest sentit ampliat del concepte la IL provocada per l'existència de dèficits en la competència comunicativa dels parlants.

Aquestes reflexions teòriques tenen suport empíric en les investigacions que hem realitzat a partir d'una mostra de 2.190 joves valencians, mostra que és representativa dels joves d'entre 14 i 16 anys que viuen a les comarques catalanoparlants del País Valencià.

Aquells joves van contestar una enquesta que incloïa quatre qüestionaris: un qüestionari sociolingüístic, un test d'actituds lingüístiques, un qüestionari d'inseguretat lingüística formal³ i un qüestionari de percepció de la inseguretat lingüística.⁴ Com a resultat dels dos darrers qüestionaris es van construir dues escales: una sobre la IL formal i una altra sobre la percepció de la IL. Aquesta darrera escala té caràcter diferencial, és a dir, es va construir a partir de les diferències de puntuació en la inseguretat en la llengua minoritzada i en la llengua dominant.

L'escala de percepció de la inseguretat lingüística era totalment original i per això en vam estudiar l'estructura amb una anàlisi de components principals⁵ (Baldaquí, 2011). El resultat obtingut s'ajusta bastant bé a una solució de tres factors, que conjuntament expliquen el 59,55 % de la variància del constructe sobre la percepció de la inseguretat lingüística que havíem valorat en l'enquesta.

El primer dels factors, que explica el 29,73 % de la variància, es pot interpretar com «l'avaluació de la seguretat o la inseguretat en les pràctiques lingüístiques personals, de la qualitat lingüística personal i la percepció de la dificultat de la llengua». És un factor clarament relacionat amb la IL originada per dèficits en la competència comunicativa i amb la IL formal, els dos tipus d'inseguretat que, com hem vist abans, són més concrets i personals, tenen un caràcter clarament lingüístic i sols apareixen com a fenòmens intralingüístics.

El segon factor, que explica el 18,08 % de la variància, el vam titular «avaluació de la seguretat/inseguretat desitjable, tant en les pràctiques lingüístiques personals com en l'estatus de les llengües, i la valoració del paper de les llengües en la conformació de la identitat grupal», i l'interpretem com el factor que més s'assembla a la IL basada en la identitat. Com veiem, no està relacionat amb les pràctiques lingüístiques personals, sinó amb la percepció que es té de la IL. És un

3. Vam seguir el model de Labov, però ampliant considerablement les variants lingüístiques estudiades. El nostre qüestionari inclou 45 ítems referits a variables fonètiques (10 ítems), morfosintàctiques (20 ítems) i lèxiques (15 ítems), i valora la inseguretat en l'ús de la llengua en un àmbit formal: en classe i en la relació amb el professorat.

4. Es tracta d'un test original que té com a finalitat valorar la percepció i les creences que els enquestats tenen sobre la inseguretat lingüística. Es pot consultar a <<http://rua.ua.es/dspace/handle/10045/16889>>. El qüestionari inclou ítems referits als àmbits següents: l'autoavaluació de la seguretat o inseguretat lingüística personal, en diverses situacions; l'avaluació de la qualitat lingüística del territori; l'avaluació de la qualitat lingüística dels models formals de referència; l'avaluació de la dificultat de la varietat formal i de la llengua escrita; la valoració de la seguretat en l'estatus de les llengües, i la valoració del paper de la llengua en la conformació de la identitat del grup.

5. L'anàlisi de components principals és una tècnica estadística multivariàble que s'utilitza per a reduir la dimensionalitat d'un conjunt de dades (en el nostre cas, els resultats de cadascuna de les preguntes del qüestionari sobre la percepció de la IL) en un nombre limitat de factors que sintetitzen la informació del conjunt original de variables. La interpretació dels factors resultants i de la seva contribució a l'explicació del resultat serveixen per a analitzar l'estructura del constructe estudiat, en el nostre cas la percepció de la IL.

factor que arreplega elements de la IL més subjectius i abstractes, referits sobretot al grup i al conjunt de la societat.

Finalment, el tercer factor, que explica l'11,73 % de la variància, el vam definir com «l'avaluació de la seguretat/inseguretat en l'estatus de les llengües, que inclou la qualitat lingüística general del territori com un element conformador d'aquest estatus». Veiem, doncs, que està clarament relacionat amb la IL en l'estatus i que posa en relació l'estatus amb la qualitat lingüística percebuda de la variant lingüística pròpia del territori.

En síntesi, valorem que les dades empíriques que resulten de l'anàlisi de components principals donen suport a la interpretació que hem presentat de les relacions entre les diverses modalitats d'IL i a la inclusió, dins del constructe d'aquella modalitat, de la IL que té l'origen en dèficits en la competència comunicativa dels parlants.

2. DE LA TEORIA A LA PRÀCTICA: APORTACIONS DE L'ESTUDI DE LA IL A LA PLANIFICACIÓ DE L'ADQUISICIÓ DE LA LLENGUA CATALANA AL PAÍS VALENCIÀ

Una vegada revisat el concepte d'IL, volem mostrar com l'estudi de la IL pot tenir aplicacions pràctiques per al disseny dels processos de planificació lingüística en totes les seves fases: planificació del corpus, planificació de l'estatus i planificació de l'adquisició (Kloss, 1969; Cooper, 1989).

Com sabem, els processos de planificació són dinàmics, ja que cal ajustar constantment les relacions entre la llengua i la comunitat de parlants. Per això, dins de la planificació del corpus distingim una etapa inicial de codificació i una etapa posterior d'elaboració, en la qual es desenvolupa funcionalment el codi per fer-ne els ajustaments que necessiten els usuaris. Igualment, la planificació de l'estatus i la de l'adquisició estan formades per un conjunt de polítiques i actuacions concretes que es revisen de manera constant per ajustar-les a les necessitats de la societat i també, per què no dir-ho, a la ideologia dels governants.

L'estudi de la IL proporciona un marc teòric adequat per a investigar diversos fenòmens directament relacionats amb els processos de planificació lingüística, com ara el grau de coneixement i d'ús de determinades variants lingüístiques, del seu grau de prestigi en relació amb altres variants, el grau d'acceptació dels models de llengua vehiculats, el grau o el tipus d'IL que experimenten determinats grups de parlants..., i ens permet posar en relació aquestes dades amb d'altres de caràcter sociolingüístic, cosa que ens ajuda a aprofundir en el seu coneixement i ens aporta informació molt útil a l'hora de fer els ajustaments necessaris en els processos de planificació, tant del corpus com de l'estatus o de l'adquisició.

En les investigacions que hem fet sobre la IL hem fet alguns passos en el camí de descriure aquest complex fenomen al País Valencià. Passem, ara, a presentar de manera resumida els resultats d'alguns d'aquells treballs amb la finalitat d'exemplificar sumàriament l'aplicabilitat de l'estudi de la IL als processos de planificació lingüística.⁶

2.1. *Valoració del prestigi d'algunes formes lingüístiques*

La planificació lingüística al País Valencià experimenta, actualment, un període d'incertesa i un cert grau de desorientació per la coexistència de dos models de llengua normativoprescriptius: el de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), que al País Valencià té com a referent institucional les universitats amb estudis de filologia per mitjà de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (IIFV), i el de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), ens normatiu creat l'any 1998 i incorporat a l'Estatut d'autonomia de la Comunitat Valenciana en la reforma de l'any 2006.

Encara que el model promogut per l'AVL no qüestiona explícitament la unitat de la llengua catalana, es diferencia del model de l'IEC-IIFV en un aspecte important: mentre la proposta de l'IIFV prioritza el caràcter convergent amb el diasistema de la llengua catalana, l'AVL ha optat per un model de codificació de caràcter autònom i individuador (Pradilla, 2011, p. 122), que es justifica per la preferència de «les solucions valencianes genuïnes vives» (AVL, 2006, p. 14).⁷ És, per tant, un model que té la intenció d'aproximar la norma prescriptiva del valencià formal a la norma descriptiva dels parlants valencians. Dit amb altres mots, ens trobem davant d'un procés de col·loquialització de la llengua formal dels valencians.

Aquest tipus d'operació sol partir de la idea que els usuaris tenen tendència a no utilitzar els models de llengua formal perquè no s'hi identifiquen i, per tant, se suposa que l'acostament del valencià formal al del carrer augmentarà la identificació dels usuaris amb la norma i incrementarà l'ús de la llengua formal. En la nostra opinió, es tracta d'una hipòtesi deliberadament simplista, que no té en compte la complexitat dels processos que determinen l'ús de les llengües minorit-

6. Les dades i les conclusions que exposarem a continuació són el resultat de la recerca duta a terme a partir de la mostra de 2.190 joves valencians a què ja hem fet referència anteriorment. Aquestes conclusions, referides a joves que tot just estan finalitzant l'ensenyament obligatori, ens permetran arribar a consideracions aplicables, sobretot, a la planificació de l'adquisició lingüística en el món educatiu.

7. El model de l'IEC-IIFV està descrit a la *Guia d'usos lingüístics*, vol. 1: *Aspectes gramaticals* (GUL 1), publicada l'any 2002, mentre que la descripció del model de l'AVL està publicada a la *Gramàtica normativa valenciana* (GNV) de l'any 2006.

TAULA 1

Variable	Variants	N	Percentatge (%)
Forma de l'adjectiu demostratiu de proximitat	<i>aquesta</i>	1.769	82,62
	<i>esta</i>	372	17,80
Futur de <i>veure</i>	<i>veurem</i>	1.096	51,14
	<i>vorem</i>	1.047	48,86
Formes de sufix <i>-ista</i>	<i>futbolista</i>	1.935	90,21
	<i>futboliste</i>	210	9,79
Pronom personal feble de 2a persona plural	<i>us done la raó</i>	1.348	62,90
	<i>vos done la raó</i>	795	37,10
Plural dels mots amb restitució de <i>n</i> etimològica	<i>homes</i>	1.201	56,04
	<i>hòmens</i>	942	43,96
Forma d'alguns ordinals	<i>cinqué</i>	1.670	77,96
	<i>quint</i>	472	22,01
<i>Servei/servici</i>	<i>servei</i>	1.576	73,54
	<i>servici</i>	567	26,46

zades, que tampoc respecta «la normativització consolidada»⁸ fins ara al País Valencià i que parteix d'uns pressupòsits que no estan demostrats.

En la nostra investigació sobre la IL formal hem obtingut informació sobre el grau de prestigi de les 45 variables lingüístiques estudiades. En aquest treball presentem el grau de prestigi d'una tria de set variables que generalment són percebudes com a definidores dels dos models de llengua contrastats. Es tractaria, doncs, d'estereotips o de marcadors lingüístics, d'acord amb la terminologia que va encunyar Labov (1973, p. 314), i són variables de caràcter morfològic i lèxic.

Els resultats, que presentem en la taula 1, posen de manifest que els joves valencians valoren com a més adequades les formes lingüístiques convergents amb el català general que han après als centres educatius.⁹ Hi ha quatre variables en les quals existeix una preferència clara, de pràcticament tres quarts parts de l'alumnat, per la forma lingüística convergent: *aquesta* (86,62%), *futbolista* (90,21%),

8. Remarquem aquesta expressió perquè el respecte a la «normativització consolidada» és un precepte arrel·legat en el Reglament de l'AVL (Decret 158/2002).

9. En la taula presentem, en primer lloc, les formes convergents (model de l'IEC-IIFV) i, en segon lloc, les particularistes (model de l'AVL). La pregunta del qüestionari va consistir a presentar dues frases que només es distingien en la variant estudiada i demanar als enquestats que assenyalessin quina de les dues frases consideraven més adequada per a utilitzar-la en un context acadèmic (a classe, per a parlar amb el professor).

cinqué (77,96 %) i *servei* (73,54 %). En la variable referida al pronom feble de segona persona de plural (*us/vos*) també hi ha una preferència clara pel model de l'IEC-IIFV, però no tan marcada (62,9 %). Finalment, hi ha dues variables en les quals els resultats mostren un cert equilibri entre les dues opcions comparades, però sempre a favor de la variant convergent: *veurem* (51,14 %) / *vorem* (48,86 %), i *homes* (56,04 %) / *hòmens* (43,96 %). En resum, valorem que són dades que no corroboren la hipòtesi de la manca d'identificació dels parlants amb el model de llengua formal que s'ha vehiculat al País Valencià des de l'establiment de les *Normes* de Castelló l'any 1932.

2.2. Anàlisi de tendències de la IL formal

Fent un pas més enllà, l'anàlisi de tendències de la inseguretats lingüística formal proporciona dades valuoses per a la planificació de l'adquisició de les llengües. Exemplifiquem aquesta afirmació amb l'estudi de les tendències de la inseguretats lingüística formal en l'ús de la perífrasi d'obligació personal «*haver de* + infinitiu». És una estructura lingüística que, com bé sabem els professors de llengua, es treballa a les aules de manera molt insistent al llarg de l'ensenyament obligatori però amb resultats migrats, ja que és difícil eradicar l'ús de la perífrasi castellanitzant «*tenir que* + infinitiu», especialment entre l'alumnat catalanoparlant.

L'anàlisi de tendències de la inseguretats formal que podem veure representada en la figura 2 posa de manifest¹⁰ que hi ha una consciència normativa molt elevada en tots els grups de l'enquesta (superior al 70 % en tots els casos),¹¹ però la

10. Per a interpretar la llegenda de la figura, cal tenir present que la primera paraula de cada parella expressa l'opció considerada més adequada (és a dir, més prestigiosa) per l'entrevistat i la segona indica la variant que recorda emprar habitualment. Així, en aquest cas: a) *segur: hauries de / hauries de* indica que s'és segur en aquesta variable perquè es considera preferible i s'usa habitualment l'estructura «*haver de* + infinitiu»; b) *segur: tindries que / tindries que* indica que s'és segur en aquesta variable perquè es considera preferible i s'usa habitualment la variant acastellanada «*tenir que* + infinitiu»; c) *insegur: hauries que / tindries que* indica que s'és insegur en l'ús d'aquesta variable perquè es considera preferible la variant normativa («*haver de* + infinitiu») però s'usa habitualment la variant castellanitzant («*tenir que* + infinitiu»); d) *insegur: tindries que / hauries de* indica que s'és insegur en aquesta variable perquè es considera preferible la variant acastellanada («*tenir que* + infinitiu») però s'usa habitualment la variant normativa («*haver de* + infinitiu»). Els grups de l'eix de les abscisses estan formats per la combinació de la primera llengua dels enquestats (altra llengua, castellà, bilingües català-castellà, català) i el programa educatiu que han seguit, el Programa d'Incorporació Progressiva (PIP), vehiculat predominantment en castellà, i el Programa d'Ensenyament en Valencià (PEV), vehiculat principalment en llengua catalana.

11. La consciència normativa és la suma dels percentatges de la primera tendència (*segur: hauries de / hauries de*) i de la tercera (*insegur: hauries que / tindries que*), és a dir, el percentatge de tots els joves que consideren preferible la forma normativa «*haver de* + infinitiu», encara que no la utilitzen.

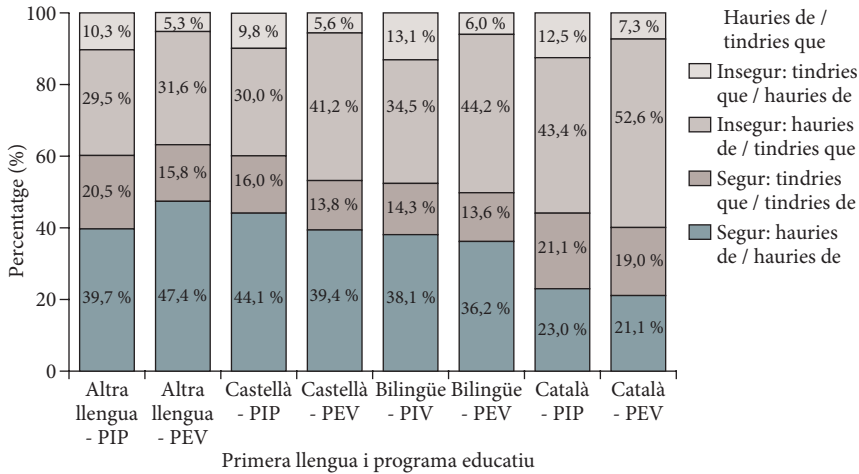

FIGURA 2. Tendències en la inseguretat lingüística formal.

seguretat en l'ús de la variant més formal i normativa és superior en els grups d'alumnes que utilitzen menys el valencià. Per contra, la resistència a substituir la construcció no normativa per l'equivalent normativa és més intensa en la mesura que els joves usen més el valencià i tenen més contacte amb el model de llengua familiar-col·loquial, cosa que provoca un nivell d'inseguretat (insegur: *haver de / tenir que*) molt important en tots els alumnes valencianoparlants i en els estudiants bilingües que reben ensenyament en valencià (PEV).

Com podem veure, l'anàlisi de les tendències de la IL formal permet anar comprovant el grau de prestigi de les variants i la seva introducció entre grups de parlants concrets, diagnosticar les causes de la IL en l'ús de variants lingüístiques problemàtiques i planificar estratègies per a superar les dificultats trobades.

3. REFLEXIONS FINALS

Aquest treball es proposava dos objectius principals, que es corresponen amb les dues parts en què s'estructura. El primer objectiu ha estat la revisió del concepte d'IL. Es tracta, com hem vist, d'un concepte que al llarg del temps ha experimentat una ampliació considerable del seu significat original. Nosaltres, sense entrar a discutir la pertinència d'aquesta ampliació de significat, hem intentat aprofundir en la comprensió del concepte a partir de l'anàlisi de les relacions entre les diferents modalitats d'IL que s'han proposat, tot tenint en compte tant la reflexió teòrica com les dades empíriques de què disposem. Paral·lelament, hem justificat la conveniència d'introduir en aquest concepte ampliat de la IL una altra

modalitat: la IL que prové de la manca de competència dels usuaris en l'ús d'una varietat lingüística determinada.

En la segona part, ens hem proposat com a objectiu reivindicar les aportacions que des del marc teòric de la IL es poden fer al disseny dels processos de planificació lingüística. Es tracta d'unes aportacions que considerem molt pertinents si atenem a la situació d'incertesa que existeix actualment al País Valencià per la coexistència de dues propostes normatives en competència. Les limitacions d'espai no ens han permès aprofundir en aquest aspecte, i per això ens hem limitat a exemplificar la nostra proposta amb alguns resultats dels estudis que hem fet sobre la IL formal. En qualsevol cas, pensem que la revisió d'altres investigacions nostres (Baldaquí, 2006, 2009 i 2011; Baldaquí *et al.*, 2010) pot servir perquè els investigadors interessats puguin valorar amb més detall l'interès de la proposta.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AVL = ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2006). *Gramàtica normativa valenciana*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- BALDAQUÍ, Josep M. (2006). *El model de llengua i la seguretat lingüística dels joves valencians*. Barcelona: PAMSA; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- (2009a). «La inseguretat lingüística i l'aprenentatge de les llengües minoritzades: reflexions des del País Valencià». *Revista Catalana de Pedagogia*, núm. 6 (2009 [2007-2008]), p. 177-197.
- (2009b). «Inseguretat lingüística o consciència normativa? Inseguretat i ús de la llengua entre els joves valencians». *Zeitschrift für Katalanistik*, núm. 22, p. 71-94.
- (2011). «Relations between formal linguistic insecurity and the perception of linguistic insecurity: a quantitative study in an educational environment at the Valencian Community (Spain)». *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, vol. 32, núm. 4, p. 325-342.
- BALDAQUÍ, Josep M.; LLORCA, Francesc X.; PONSODA, Joan J.; SARAGOSSÀ, Abelard (2010). «La consciència del prestigi lingüístic entre els joves. Una aportació a l'estudi descriptiu de la inseguretat lingüística formal al País Valencià». *Caplletra: Revista Internacional de Filologia*, núm. 48 (primavera), p. 9-46.
- BRETEGNIER, Aude (1996). «L'insécurité linguistique: objet de l'insécurité? Essai de synthèse et perspectives». A: ROBILLARD, Didier de; BENIAMINO, Michel (dir.). *Le Français dans l'espace francophone: Description linguistique et sociolinguistique de la francophonie*. Vol. 2. París: Honoré Champion, p. 903-919.
- CALVET, Louis-Jean (1996). «Les "Edwiniens" et leur langue: sentiments et attitudes linguistiques dans une communauté créolophone». *Revue Québécoise de Linguistique Théorique et Appliquée*, núm. 13, p. 9-50.
- (1999). *Pour une écologie des langues du monde*. París: Plon. [Citem per l'edició anglesa de 2006: *Towards an ecology of world languages*. Cambridge: Polity]
- COOPER, Robert L. (1989). *Language planning and social change*. Cambridge: Cambridge University Press.

- COSTE, Daniel (2001). «Compétence bi/plurilingue et (in)sécurité linguistique». *L'École Valdôtaine*. Suplement al núm. 54: *Atti del Convegno Valle d'Aosta regione d'Europa: l'educazione bi/plurilingue, ponte verso la cittadinanza europea (4 settembre 2001)* [en línia]. <http://www.regione.vda.it/Istruzione/Pubblicazioni/ecole_valdotaine_archives/Atti/05.htm> [Consulta: 8 novembre 2013].
- FERRANDO, Antoni (coord.); CUENCA, Maria Josep; PÉREZ SALDANYA, Manuel (2002). *Guia d'usos lingüístics*. Vol. 1: *Aspectes gramaticals*. València: Universitat de València.
- GILES, Howard; BOURHIS, Richard Y.; TAYLOR, Donald M. (1977). «Towards a theory of language in ethnic group relations». A: GILES, Howard (ed.). *Language, ethnicity and intergroup relations*. Londres: Academic Press, p. 307-348.
- KLOSS, Heinz (1969). «Notes concerning a language-nation typology». A: FISHMAN, Joshua A.; FERGUSON, Charles. A.; DAS GUPTA, Jyotirindra (ed.). *Language problems of developing nations*. Nova York: John Wiley and Sons, p. 69-86.
- LABOV, William (1966). *The social stratification of English in New York city*. Washington: Center for Applied Linguistics.
- (1973). *Sociolinguistic patterns*. Filadèlfia: University of Pennsylvania Press.
- PRADILLA CARDONA, Miquel Àngel (2011). «La gestió normativa de la llengua catalana. Unitat en la diversitat o diversitat d'unitats?». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 56 (desembre), p. 115-141.